

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA**

PRIJEDLOG

**ZAKON
O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O
ZAŠTITI OSOBA SA DUŠEVNIM SMETNJAMA**

Sarajevo, septembar 2012.god.

**PRIJEDLOG ZA DONOŠENJE
ZAKONA O IZMJENAMA I
DOPUNAMA
ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA SA
DUŠEVNIM SMETNJAMA
po skraćenom postupku**

Predlažemo da se ovaj zakon donese po skraćenom postupku, saglasno članu 172. Poslovnika o radu Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 69/07 i 2/08), jer nije u pitanju složen i obiman zakon koji zahtijeva redovnu proceduru.

Predviđenim izmjenama i dopunama ovog zakona unapređuje se mehanizam zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama. Razlozi za donošenje zakona sadržani su u potrebi usklađivanja određenih odredbi zakona sa **Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR), Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom (UN, 2006), Principima zaštite osoba sa mentalnim oboljenjima i unapređenja zaštite mentalnog zdravlja (UN, 1991), Preporukama Komiteta ministara Vijeća Evrope: (2004) 10 E**, koje se tiču zaštite ljudskih prava i dostojanstva osoba sa psihičkim smetnjama, te **Preporukom (99) 4**, koja se tiče pravne zaštite poslovno nesposobnih odraslih osoba.

Također, u zajedničkom projektu Evropske unije i Vijeća Evrope pod nazivom "Efikasno upravljanje zatvorima u Bosni i Hercegovini" aktivnosti su vođene i na projektnoj aktivnosti – „Pomoć u sačinjavanju novog zakona o mentalnom zdravlju ili dopunama postojećih." Od strane Radnog tima Projekta izvršena je i analiza propisa o mentalnom zdravlju oba entiteta, te iznesena preporuka da Bosna i Hercegovina mora iznaći rješenja koja će omogućiti odgovarajući stalni i sistematski nadzor ustanova u kojima su smještene osobe sa duševnim smetnjama, kako bi se unaprijedila zdravstvena zaštita i rutinski nadzor nad ustanovama. Ovo se posebno odnosi na osiguranje sistemskog praćenja i osiguravanja standarda Komiteta za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). U tom smislu, Radna grupa je iznijela prijedlog da se ide u pravcu organiziranja neovisnih kontrola na državnom nivou ili entitetskom nivou. Cijeneći ustavnu podjelu nadležnosti u oblasti zdravstva, zaključeno je da treba formirati entitetske komisije za nadzor, odnosno zaštitu prava osoba sa duševnim smetnjama. Pri tome, posebna pažnja treba biti posvećena činjenici da se bliži uvjeti rada ovih komisija u oblasti mentalnog zdravlja trebaju urediti posebnim pravilnikom, koji će odražavati osnovne principe zaštite ljudskih prava i dostojanstva osoba sa duševnim smetnjama.

Navedeni međunarodni instrumenti, kao i preporuke Radne grupe uzeti su u obzir kod izrade ovog zakona.

ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA SA DUŠEVNIM SMETNJAMA

Član 1.

U Zakonu o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama ("Službene novine Federacije BiH", br. 37/01, 40/02 i 52/11) (u daljem tekstu: Zakon) u članu 3. u tački 3. riječi: „broj 29/97“ zamjenjuju se riječima: „broj 46/10“.

Član 2.

U članu 5a. iza stava 1. dodaje se stav 2. koji glasi:
„Troškovi obdukcije za slučaj iz stava 1. ovog člana padaju na teret budžeta kantona nadležnog prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta umrle osobe.“

Član 3.

U članu 41. u stavu 1. riječ: „Zakonom“ zamjenjuje se riječju: „propisima“, a na kraju istog stava riječi: „(“Službene novine Federacije BiH“, broj 36/99)“ brišu se.

Član 4.

U članu 52. stav 1. tačka f) mijenja se i glasi:
"sarađuje sa komisijom za prigovore pacijenata, komisijom za kvalitet i sigurnost zdravstvenih usluga, Komisijom za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine iz člana 52a. ovog zakona, centrima za mentalno zdravlje u zajednici i drugim zdravstvenim ustanovama, kao i drugim subjektima u zajednici s ciljem osiguranja kontinuiranosti zdravstvene zaštite i ostvarenja prava osoba sa duševnim smetnjama."

Član 5.

Iza člana 52. dodaju se novi članovi 52a, 52b. i 52.c koji glase:

"Član 52a.

Pored komisije iz člana 51. ovog zakona, koja djeluje pri zdravstvenim ustanovama, osniva se Komisija za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federalna komisija).

Federalna komisija je stručno, neovisno, savjetodavno tijelo Federalnog ministarstva zdravstva koje prati provođenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama u zdravstvenim ustanovama primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite.

Federalna komisija prati i zaštitu prava osoba sa duševnim smetnjama smještenih u ustanovama socijalne zaštite osnovanim saglasno Zakonu o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u

Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 31/08 i 27/12).

Član 52b.

Federalna komisija obavlja poslove iz člana 52. stav 1. tačke a), b), c) i d), te kontinuirano saraduje sa komisijom za zaštitu prava osoba sa duševnim smetnjama, komisijom za prigovore pacijenata, komisijom za kvalitet i sigurnost zdravstvenih usluga osnovanim pri zdravstvenim ustanovama, etičkim komitetima osnovanim u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, zdravstvenim savjetima jedinica lokalne samouprave, kantonalnih ministarstva zdravstva i Federalnog ministarstva zdravstva osnovanim u skladu sa Zakonom o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata („Službene novine Federacije BiH“, broj 40/10), kao i drugim subjektima u zajednici.

Član 52c.

Federalna komisija ima šest članova i tehničkog sekretara, pri čemu svaki član ima zamjenika iste struke.

Federalnu komisiju čine: doktor medicine specijalista neuropsihijatar/psihijatar, diplomirani psiholog, diplomirana medicinska sestra-tehničar, diplomirani pravnik, diplomirani socijalni radnik i predstavnik udruženja korisnika.

Izbor članova Federalne komisije vrši se na osnovu javnog oglasa, uz obavezu osiguranja ravnopravne zastupljenosti oba spola.

Rješenje o imenovanju Federalne komisije donosi federalni ministar zdravstva.

Rješenje iz stava 4. ovog člana objavljuje se u „Službenim novinama Federacije BiH“.

Federalnoj komisiji pripada pravo na naknadu, čiju visinu utvrđuje federalni ministar zdravstva za svaku kalendarsku godinu cijeneći finansijske mogućnosti Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine.

Bliže uvjete u pogledu izbora, organizacije i rada Federalne komisije utvrđuje federalni ministar zdravstva posebnim propisom.“

Član 6.

Iza člana 56. dodaje se novi član 56a. koji glasi:

„Član 56a.

Odredbe člana 43a. stav 1. i člana 44. stav 2. ovog zakona primjenjivat će se od dana početka rada specijalne zdravstvene ustanove, a najkasnije 12 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.“

Član 7.

Zakonodavno-pravne komisije oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine utvrdit će prečišćeni tekst Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama.

Član 8.

Ovaj Zakon stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenim novinama Federacije BiH".

O B R A Z L O Ž E N J E

Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama

I - USTAVNI OSNOV ZA DONOŠENJE ZAKONA

Ustavni osnov za donošenje ovog zakona sadržan je u Poglavlju III član 2. pod b) i članu 3. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine.

Prema navedenim odredbama predviđena je podijeljena nadležnost federalne vlasti i kantona u oblasti zdravstva, s tim da:

- federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču ove nadležnosti (član III 3. stav 3);
- kantoni imaju pravo utvrđivati politiku i provoditi zakone (član III 3. stav 4.);
- saglasno potrebama nadležnosti u oblasti zdravstva ostvaruju se od strane kantona koordinirano od federalne vlasti (član III 3. stav 1.), pri čemu federalna vlast uzima u obzir različite situacije u pojedinim kantonima i potrebu za fleksibilnošću u provođenju (član III 3. stav 3.).

U skladu sa ustavnom podjelom nadležnosti, te saglasno Poslovniku o radu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 6/10, 37/10 i 62/10), na Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama pribavljeno je pozitivno mišljenje Federalnog ministarstva pravde, Federalnog ministarstva finansija/finansija, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, Federalne uprave za inspeksijske poslove, Gender centra Federacije Bosne i Hercegovine, kao i mišljenje Ureda Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za zakonodavstvo i usklađenost sa propisima Evropske unije, koji je svojim potpisom i pečatom ovjerio i Izjavu o usklađenosti, koju dostavljamo u prilogu obrazloženja. Također, većina kantona Federacije BiH podržala je predložene izmjene i dopune Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama.

II - RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA

Razlozi za donošenje zakona sadržani su u potrebi usklađivanja određenih odredbi zakona sa **Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda** (ECHR), **Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom** (UN, 2006), **Principima zaštite osoba sa mentalnim oboljenjima i unapređenja zaštite mentalnog zdravlja** (UN, 1991), **Preporukama Komiteta ministara Vijeća Evrope: (2004) 10 E**, koje se tiču zaštite ljudskih prava i dostojanstva osoba sa psihičkim smetnjama, te **Preporukom (99) 4** koja se tiče pravne zaštite poslovno nesposobnih odraslih osoba.

U zajedničkom projektu Evropske unije i Vijeća Evrope pod nazivom "Efikasno upravljanje zatvorima u Bosni i Hercegovini" aktivnosti su vođene i na

projektnoj aktivnosti – „Pomoć u sačinjavanju novog zakona o mentalnom zdravlju ili dopunama postojećih.“

Od strane Radnog tima Projekta izvršena je i analiza propisa o mentalnom zdravlju oba entiteta, krivičnih propisa na nivou Bosne i Hercegovine i entiteta, vanparničnih propisa, porodičnih zakona kao i podzakonskih akata koji su donijeti na osnovu prednjih propisa. Na osnovu sačinjene analize date su i određene preporuke. Jedna od ključnih preporuka je bila da Bosna i Hercegovina mora iznaći rješenja koja će omogućiti odgovarajući stalni i sistematski nadzor ustanova u kojima su smještene osobe sa duševnim smetnjama, kako bi se unaprijedila zdravstvena zaštita i rutinski nadzor nad ustanovama. Ovo se posebno odnosi na osiguranje sistemskog praćenja i osiguravanja standarda Komiteta za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). U tom smislu, Radna grupa je iznijela prijedlog da se ide u pravcu organiziranja neovisnih kontrola na državnom ili entitetskom nivou. Cijeneći ustavnu podjelu nadležnosti u oblasti zdravstva, zaključeno je da treba formirati entitetske komisije za nadzor, odnosno zaštitu prava osoba sa duševnim smetnjama. Pri tome, posebna pažnja treba biti posvećena činjenici da se bliži uvjeti rada ovih komisija u oblasti mentalnog zdravlja mora urediti posebnim pravilnicima, koji će odražavati osnovne principe zaštite ljudskih prava i dostojanstva osoba sa mentalnim poremećajima. Navedene preporuke uključene su u ovu izmjenu i dopunu Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama. Treba istaći da je Republika Srpska donijela poseban Pravilnik o organizaciji, radu i finansiranju Komisije za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima, koju imenuje nadležni ministar za zdravlje i socijalnu zaštitu.

U kontekstu preporuka spomenute Radne grupe, bilo je potrebno sagledati širi međunarodni okvir za postupanje sa osobama koje imaju duševne smetnje.

Prvenstveno, **Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda** (ECHR) članom 3. utvrđuje zabranu mučenja (*Niko neće biti podvrgnut torturi, neljudskom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju*), te članom 14. zabranu diskriminacije (*Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status*).

Posebnu pažnju zaslužuje **Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom** (UN, 2006),¹ koju je Bosna i Hercegovina ratificirala 18.12.2009.godine.² Odredbe ove Konvencije treba imati u vidu prilikom postupanja Komisije za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama, kao i kod izrade pravilnika i vodiča za rad ove Komisije. Naime, prava osoba sa duševnim smetnjama treba stalno posmatrati kroz prizmu navedene Konvencije. Radi se o instrumentu od krucijalnog značaja za zaštitu prava osoba sa

¹ Generalna skupština UN-a usvojila je 13. decembra 2006. godine Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, koju je dosad potpisalo 125 zemalja, dok je 18 zemalja ratificiralo ovaj dokument.

² Predsjedništvo BiH 18.12.2009.godine donijelo je Odluku o ratifikaciji navedene Konvencije („Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori“, broj: 11/09)

invaliditetom. Konvencija detaljno razrađuje pitanja općih obaveza država, jednakosti i nediskriminacije, žena sa invaliditetom, djece sa teškoćama u razvoju, pristupačnosti, prava na život, jednakosti pred zakonom, pristupa pravosuđu, lične slobode i sigurnosti, slobode od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, slobode od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, zaštite ličnoga integriteta osobe i brojna druga pitanja.

Bitno je ukazati da Konvencija predviđa da se države potpisnice obavezuju da će osigurati i promovirati puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve osobe sa invaliditetom bez ikakve diskriminacije po osnovu invalidnosti. A kako bi to postigle, države potpisnice obavezuju se da će, između ostalog, usvojiti sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne i druge mjere kako bi sprovele prava priznata ovom Konvencijom (član 4. stav 1. tačka (a)). Također, saglasno članu 5. stav 3. Konvencije, države potpisnice će poduzeti sve odgovarajuće korake kako bi osigurale pružanje razumnih adaptacija, odnosno promjena u pristupu osobama sa invaliditetom, potrebnih za postizanje ravnopravnosti i nediskriminacije. Sa aspekta uloge Federalne komisije, koja se definira Prijedlogom ovog zakona, posebno je bitna odredba člana 15. Konvencije, kojom se utvrđuje sloboda od torture ili surovog, nehumanog ili degradirajućeg postupanja ili kazne. Naime, prema tom članu niko neće biti podvrgnut torturi, ili surovom, nehumanom ili degradirajućem postupanju ili kaznama. Naročito se ne mogu vršiti medicinski i naučni eksperimenti bez slobodnog pristanka osoba koje treba da budu podvrgnute dotičnim eksperimentima. U tom smislu, države potpisnice poduzet će sve efektivne zakonodavne, administrativne, pravosudne, ili druge mjere kako bi, na osnovu jednakosti sa drugima, spriječile da osobe sa invaliditetom budu podvrgnute torturi, ili surovom, nehumanom ili degradirajućem postupanju ili kaznama. Navedeno je izuzetno važno za osobe sa invaliditetom smještene u zdravstvenim ili socijalnim ustanovama.

Koliko je značajno uspostaviti mehanizam kontrole i nadzora jasno se vidi i iz člana 16. stav 3. Konvencije kojim se države potpisnice obavezuju da će osigurati da svi programi, objekti i ustanove za osobe sa invaliditetom budu efektivno nadzirani od strane neovisnih vlasti kako bi spriječili slučajevne eksploatacije, nasilja i zlostavljanja.

Kada je u pitanju zdravstvena zaštita, Konvencija je više nego jasna, te svojim članom 25. utvrđuje da države potpisnice priznaju da sve osobe sa invaliditetom imaju pravo na uživanje najvišeg mogućeg standarda zdravlja bez diskriminacije po osnovu invalidnosti. Države potpisnice poduzet će sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale pristup zdravstvenim i uslugama rehabilitacije vezanim za zdravstvenu zaštitu, koje će voditi računa o rodnim aspektima. Između ostalog, ove mjere podrazumijevaju i da će države potpisnice zahtijevati od zdravstvenih radnika da osobama sa invaliditetom pružaju zaštitu istog kvaliteta koja se pruža i ostalim osobama, uključujući slobodni i informirani pristanak, kao i podizanje svijesti zdravstvenih radnika o ljudskim pravima, dostojanstvu, autonomiji i potrebama osoba sa invaliditetom putem treninga i promoviranja etičkih standarda za zdravstvenu zaštitu (član 25. stav 1. tačka (d)).

Sistem nadzora nad provođenjem ove Konvencije, također, je određen. U njegovom središtu nalazi se organ pod nazivom Komitet za prava osoba sa invaliditetom. Uspostavljanje posebnih tijela nadzora u državama članicama bitno će doprinijeti olakšavanju procesa izrade državnih izvještaja o stanju prava osoba sa invaliditetom, a vezano za implementaciju odredaba Konvencije. U tom smislu, ne treba napominjati da usvojene konvencije podrazumijevaju i izvještavanje države o njihovoj provedbi. Ako se zna da Republika Srpska ima uspostavljen mehanizam zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama, te ako tome dodamo da će i Federacija BiH usvajanjem ovog Zakona, dobiti mehanizam za zaštitu prava osoba sa duševnim smetnjama smještenih u zdravstvene (i socijalne) ustanove na području Federacije BiH, onda nema sumnje da će time biti omogućena jednostavna koordinacija ovih tijela sa nadležnim organima vlasti na nivou BiH, a u cilju razmjene informacija, te sačinjavanja cjelovitih izvještaja baziranih na konkretnim podacima iz prakse. Uspostavom navedenih mehanizama nadzora u ovoj oblasti direktno se provode obaveze preuzete usvajanjem Konvencije UN-a o pravima osoba sa invaliditetom.

U vezi sa ovom Konvencijom bitno je podsjetiti da je Vlada Federacije BiH na 17. sjednici održanoj 15.09.2011.godine donijela Zaključak da svi zakoni Federacije BiH koji tretiraju pitanja invaliditeta i koji su od značaja za osobe sa invaliditetom trebaju biti doneseni u skladu sa principima Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom. Izmjena i dopuna ovog Zakona direktna je implementacija navedene Konvencije, odnosno realizacija Zaključka Vlade, u dijelu nadležnosti Federalnog ministarstva zdravstva.

Postoji veliki broj neobavezujućih međunarodnih instrumenata koji se isključivo bave pravima osoba sa duševnim smetnjama. Ovdje posebno treba istaći **Principe zaštite osoba sa mentalnim oboljenjima i unapređenja zaštite mentalnog zdravlja** (UN, 1991). Ovi Principi zahtijevaju da zemlje članice jasno definiraju zakone i druge propise koji reguliraju zaštitu osnovnih sloboda, ljudskih i građanskih prava mentalnih bolesnika i, istovremeno, traže uspostavljanje efikasnih mehanizama za njihovu primjenu i kontrolu. Ovo podrazumijeva uspostavljanje jasnog, kako strateškog, tako i normativnog okvira za zaštitu osoba sa ovakvim oboljelima, koji treba da se baziraju na standardima Ujedinjenih nacija za zaštitu mentalno oboljelih, tj. za poštivanje njihovih osnovnih sloboda i prava, kao i za sprečavanje diskriminacije, zlostavljanja, izlaganja ponižavajućim postupcima i eksploataciji u bilo kojem obliku. Zbog svoga sadržaja, ovi Principi se mogu koristiti kao svojevrsni vodič zemljama u redizajniranju politike mentalnog zdravlja. U kontekstu predloženih izmjena i dopuna ovog Zakona, treba skrenuti pažnju na Princip 22. saglasno kojem će države osigurati odgovarajuće mehanizme na snazi, između ostalog, i za nadzor ustanova za mentalno zdravlje, a kako bi se poboljšala saglasnost sa principima navedenim u ovom dokumentu UN-a. Uspostavljanje Komisije za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine svakako treba biti jak mehanizam za unapređenje nadzora nad ustanovama u kojima su smještene osobe sa duševnim smetnjama.

Veoma važna je i **Preporuka R(2004)10** Komiteta ministara Vijeća Evrope u vezi zaštite ljudskih prava i dostojanstva osoba sa mentalnim poremećajima, a koja naglašava potrebu da osobe sa mentalnim poremećajima nikada ne budu emotivno, fizički, finansijski i seksualno iskorištavane, te, s tim u vezi, preporučuje državama da prilagode svoje zakone i praksu smjernicama datim u ovoj Preporuci. Navedeno zapravo nameće humanost postupka liječenja, uz poštovanje punog dostojanstva pacijenata kao ljudskih bića.

Navedena Preporuka Poglavljem VII uređuje osiguranje kvaliteta i nadzora, te članom 36. propisuje da bi države članice trebale osigurati da usklađenost sa standardima iz ove preporuke i zakona o mentalnom zdravlju bude podvrgnuta nadzoru. Saglasno ovom članu Preporuke, nadzor bi trebao obuhvatati usklađenost sa pravnim standardima i usklađenost sa tehničkim i profesionalnim standardima. Također, sistemi za obavljanje nadzora bi trebali, između ostalog, biti koordinirani, tamo gdje je to prikladno, sa drugim relevantnim sistemima kontrole i osiguranja kvaliteta.

Na kraju treba spomenuti i **Preporuku R(90)22** Komiteta ministara Vijeća Evrope u vezi zaštite ljudskih prava i dostojanstva osoba sa mentalnim poremećajima koja naglašava potrebu da profesionalci iz oblasti mentalnog zdravlja budu svjesni svih rizika po mentalno zdravlje, da djeluju u okviru regulatornog okvira i da redovno revidiraju svoje prakse. Preporuka ima za cilj da poboljša zaštitu dostojanstva, ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa mentalnim poremećajima, posebno onih koji se nalaze na prisilnom smještaju ili na prisilnom liječenju. Odgovornost u vezi sa smjernicama datim u ovom dokumentu stoji na državama.

Navedeni dokumenti uzeti su u obzir kod izrade Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama, a posebno skrećemo pažnju da uspostavljanje i rad Komisije za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine upravo ima za cilj implementiranje preuzetih obaveza i citiranih preporuka, odnosno poboljšanje zaštite dostojanstva, ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa duševnim smetnjama.

Također, treba dodati da monitoring ljudskih prava podrazumijeva skupljanje tačnih i pouzdanih informacija. Proces stoga mora biti sistemski uređen, precizno definiran i adekvatno proveden. Otuda je važno i da zakonska rješenja osiguraju dostizanje postavljenog cilja – najviši mogući standard zaštite ljudskih prava osoba sa duševnim smetnjama u okviru datih okolnosti. U međunarodnoj praksi definirani su osnovni principi nadzora zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama, i to kako slijedi: ne nanositi štetu; provoditi redovan nadzor; pokazati neovisnost (neovisnost od ustanove i neovisnost od nadležne vlade); formirati vjerodostojan tim; sakupljati pouzdane informacije; usvojiti istraživački način razmišljanja i pohraniti informacije na sigurno mjesto.³ Navedeni principi bit će osnova za provedbu edukacije članova komisije

³ The ITHACA Project Group (2010): **ITHACA Toolkit for monitoring Human Rights and General Health Care in mental health and social care institutions**; Health Service and Population Research Department, Institute of Psychiatry, King's College London, London.

uspostavljene ovim Zakonom, kao i zdravstvenih profesionalaca koji rade u oblasti zaštite mentalnog zdravlja.

Organizacija kvalitetnog, blagovremenog i sveobuhvatnog tretmana osoba sa duševnim smetnjama, kao i adekvatan nadzor nad tim tretmanom, jedan je od osnovnih preduvjeta da se njihovo duševno zdravlje maksimalno održava, naravno u skladu sa mogućnostima, u zadovoljavajućem kliničkom stanju, a čime bi se osigurali i što bolji uvjeti za njihovo zadovoljavajuće socijalno funkcioniranje.

Imajući u vidu naprijed navedeno, obrađivač Zakona je pristupio izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama.

III - OBRAZLOŽENJE PRAVNIH RJEŠENJA

Članom 1. propisano je da se u Zakonu o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama ("Službene novine Federacije BiH", br. 37/01, 40/02 i 52/11) (u daljem tekstu: Zakon) u članu 3. u tački 3. riječi: „broj 29/97“ zamjenjuju riječima: „broj 46/10“. Navedeno je potrebno radi usaglašavanja sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti koji je stupio na snagu 2010.godine, a u osnovnom tekstu Zakona, naveden je broj objave ranije važećeg Zakona o zdravstvenoj zaštiti.

Članom 2. uveden je novi stav 2. u članu 5a. Zakona, prema kojemu troškovi obdukcije za slučaj smrti osobe sa duševnim smetnjama padaju na teret budžeta kantona nadležnog prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta umrle osobe. Naime, članom 5a. predviđeno je da bez obzira u kojoj se ustanovi nalazi, u slučaju smrti osobe sa duševnim smetnjama mora se obaviti obdukcija u skladu sa zakonom. Cijeneći da se u praksi postavilo pitanje finansiranja troškova obdukcije, odnosno pojavile su se određene nedoumice, bilo je potrebno dodati novi stav koji daje jasan odgovor u vezi sa snošenjem troškova obdukcije. Na navedeno su ukazale federalne ustanove za smještaj mentalno invalidnih osoba, a predloženim rješenjem pojašnjava se stav 1. člana 5a, te uvažava njihova inicijativa.

Članom 3. mijenja se član 41. Zakona, samo u dijelu naznačavanja broja „Službenih novina Federacije BiH“, u kojem je objavljen Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom. Naime, ovaj Zakon je u procesu razrađivanja predmetne materije na više različitih propisa, stoga smatramo da je bolje koristiti termin „propisi o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom“, te izbjeći navođenje brojeva „Službenih novina Federacije BiH“, radi bitnih izmjena koje će uslijediti u ovoj oblasti.

Članom 4. izmijenjena je tačka f) stava 1. člana 52. Zakona, koja sada predviđa da Komisija za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama „sarađuje sa komisijom za prigovore pacijenata, komisijom za kvalitet i sigurnost zdravstvenih usluga, Komisijom za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine iz člana 52a. ovog zakona, centrima za mentalno zdravlje u zajednici i drugim zdravstvenim ustanovama, kao i drugim subjektima u zajednici s ciljem osiguranja kontinuiranosti zdravstvene zaštite i ostvarenja prava osoba sa duševnim smetnjama.“ Navedeno je bilo potrebno

zbog činjenice da je Zakonom o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata („Službene novine Federacije BiH“, broj 40/10) propisana obaveza usaglašavanja zdravstvenih ustanova sa odredbama toga zakona. Naime, Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata utvrđuje obavezu formiranja komisija za zaštitu prava pacijenata na nivou zdravstvenih ustanova. Kako je u članu 52. tačkom f) Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama bilo predviđeno da komisija za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama rješava po prigovorima pacijenata, bilo je potrebno navedenu tačku f) uskladiti sa posebnim propisom o pravima pacijenata, kojom se predviđa da komisija za zaštitu prava pacijenata rješava po prigovorima.

Članom 5. iza člana 52. Zakona dodaju se novi članovi 52a, 52b. i 52c. prema kojima se utvrđuje formiranje Komisije za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federalna komisija), kao stručnog, neovisnog, savjetodavnog tijela Federalnog ministarstva zdravstva, koje prati provođenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama u zdravstvenim ustanovama primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite. Također, utvrđuje se da je Federalna komisija ovlaštena i za praćenje zaštite prava osoba sa duševnim smetnjama smještenih u ustanovama socijalne zaštite osnovanim saglasno Zakonu o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u Federaciji („Službene novine Federacije BiH“, br. 31/08 i 27/12). Članom 52b. utvrđena je nadležnost Federalne komisije, kao i saradnja sa drugim relevantnim komisijama i tijelima u oblasti zdravstva. Članom 52c. propisan je broj članova Federalne komisije, način imenovanja, ali je stvoren i pravni osnov za donošenje posebnog pravilnika o bližim uvjetima u pogledu izbora, organizacije i rada Federalne komisije.

Članom 6. propisano je da se iza člana 56. Zakona dodaje novi član 56a. u smislu da će se odredbe člana 43a. stav 1. i člana 44. stav 2. ovog Zakona primjenjivati od dana početka rada specijalne zdravstvene ustanove, a najkasnije 12 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona. Naime, Federalno ministarstvo zdravstva je upozoreno od strane Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na potrebu intervencije kada su u pitanju čl. 43a. i 44. Zakona, a iz razloga što Specijalna bolnica Sokolac, o kojoj je riječ u citiranim odredbama Zakona, nije još profunkcionirala, mada je ovo ministarstvo pri izradi Zakona 2011.godine dobilo uvjerenja nadležnih državnih tijela vlasti da će ista biti u funkciji polovinom 2011.godine. Slijedom prednjeg, zbog mogućih negativnih konsekvenci u smislu tužbenih zahtjeva, iz Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine je ukazano da Zakon treba da sadrži odgovarajuću normu, kako je predloženo ovom izmjenom i dopunom Zakona.

Članom 7. propisano je da Zakonodavno-pravne komisije oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine utvrđuju prečišćeni tekst Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama. Navedeno je potrebno iz razloga što je izmjena i dopuna koja se predlaže treća po redu od 2005.godine, a prečišćenim tekstom olakšala bi se primjena Zakona.

Članom 8. propisana je odredba o stupanju na snagu ovog Zakona narednog dana od dana objavljivanja u "Službenim novinama Federacije BiH".

IV - FINANSIJSKA SREDSTVA

Za provođenje ovog zakona nisu potrebna finansijska sredstva iz federalnog Budžeta.

TEKST
ODREDABA ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA SA DUŠEVNIM SMETNJAMA
KOJE SE MIJENJAJU ILI DOPUNJAVAJU

(„Službene novine Federacije BiH“, br. 37/01, 40/02 i 52/11)

Član 3.

Izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu, imaju sljedeća značenja:

1. Osoba sa duševnim smetnjama je duševno bolesna osoba, osoba sa duševnim poremećajem, nedovoljno duševno razvijena osoba, ovisnik o alkoholu ili drogama ili osoba sa drugim duševnim smetnjama.
2. Osoba sa težim duševnim smetnjama je osoba sa takvim duševnim smetnjama koja nije u mogućnosti shvatiti značenje svog postupanja ili ne može vladati svojom voljom ili su te mogućnosti smanjene u tolikoj mjeri da je neophodna psihijatrijska pomoć.
3. Ustanova za mentalno zdravlje je zdravstvena ustanova koja obavlja specijalističko-konsultativnu i bolničku zdravstvenu zaštitu iz područja psihijatrije, a osnovana je u skladu sa Zakonu o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, broj 29/97)-(u daljem tekstu: zdravstvena ustanova).
4. Psihijatar je doktor medicine specijalist iz područja psihijatrije ili neuropsihijatrije.
5. Dijete je osoba mlađa od 14 godina života.
6. Maloljetna osoba je osoba starija od 14 godina života koja nije navršila 18 godina života i koja nije stekla poslovnu sposobnost.
7. Liječnički postupak je određen oblik liječenja, dijagnostički postupak, prijem i smještaj u zdravstvenu ustanovu radi dijagnostičke obrade i liječenja, uključivanje u obrazovne programe koji se provode u zdravstvenoj ustanovi, izvođenje istraživanja na području zaštite i unapređivanja zdravlja osoba sa duševnim smetnjama.
8. Prijem u zdravstvenu ustanovu je postupak od dolaska ili dovođenja osobe u tu ustanovu radi pregleda ili liječenja do donošenja odluke o njezinom dobrovoljnom smještaju ili prisilnom zadržavanju u zdravstvenoj ustanovi.

9. Pristanak je slobodno dana saglasnost osobe sa duševnim smetnjama za provođenje određenog liječničkog postupka, koja se zasniva na odgovarajućem poznavanju svrhe, prirode, posljedica, koristi i opasnosti tog liječničkog postupka i drugih mogućnosti liječenja.

10. Dobrovoljni smještaj je smještaj osobe sa duševnim smetnjama u zdravstvenoj ustanovi uz njezin pristanak.

11. Prisilno zadržavanje je smještaj osobe sa težim duševnim smetnjama u zdravstvenu ustanovu od trenutka donošenja odluke psihijatra o zadržavanju te osobe bez njezina pristanka do odluke suda o prisilnom smještaju bez obzira da li se radi o osobi koja je tek došla ili dovedena u zdravstvenu ustanovu ili osobi koja se već nalazi na liječenju u zdravstvenoj ustanovi pa je opozvala pristanak za dobrovoljni smještaj.

12. Prisilni smještaj je smještaj osobe sa težim duševnim smetnjama u zdravstvenoj ustanovi bez njezina pristanka, a djeteta, maloljetne osobe ili osobe lišene poslovne sposobnosti sa težim duševnim smetnjama bez pristanka njezinog zakonskog zastupnika uz uvjete i po postupku iz glave V ovog zakona.

Član 5a.

U slučaju smrti osobe sa duševnim smetnjama, bez obzira u kojoj se ustanovi nalazi, mora se obaviti obdukcija u skladu sa zakonom.

Član 41.

Kada u slučajevima propisanim ovim zakonom osobu sa duševnim smetnjama treba otpustiti iz zdravstvene ustanove, a ona zbog svog psihofizičkog stanja i uvjeta u kojima živi nije sposobna brinuti se o sebi niti ima osobe koje su po zakonu dužne i mogu se brinuti o njoj, premjestit će se iz zdravstvene ustanove u socijalnu ustanovu po postupku predviđenom Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", broj 36/99).

Član 52.

Komisije za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama imaju zadatak:

a) poduzimati mjere za sprječavanje nastanka duševnih bolesti i drugih duševnih smetnji,

b) unapređivati postupanje prema osobama sa duševnim smetnjama,

c) pratiti provođenje postupaka propisanih ovim zakonom i predlagati zdravstvenoj ustanovi i nadležnom organu uprave mjere za otklanjanje uočenih nezakonitosti,

d) pratiti poštivanje ljudskih prava i sloboda i dostojanstva osoba sa duševnim smetnjama,

e) po vlastitoj procjeni ili na prijedlog treće osobe ispitivati pojedinačne slučajeve prisilnog zadržavanja ili prisilnog smještaja u zdravstvenu ustanovu odnosno smještaja djece, maloljetnih osoba, osoba lišenih poslovnih sposobnosti te punoljetnih osoba koje nisu sposobne dati pristanak,

f) primati prigovore i pritužbe osoba sa duševnim smetnjama, njihovih zakonskih zastupnika, članova porodice, punomoćnika, trećih osoba, ili centra za socijalni rad te poduzimati potrebne mjere,

g) predlagati nadležnom sudu donošenje odluke o otpustu iz zdravstvene ustanove.

Komisije za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama najmanje jedanput godišnje podnose nadležnom kantonalnom i Federalnom ministarstvu zdravstva izvještaj o svom radu i predlažu mjere za unaprjeđenje djelatnosti zaštite i liječenja osoba sa duševnim smetnjama.